

EGE DENİZİ KİTA SAHANLIĞI SORUNU

Ön Söz

Muhterem Okurlar, 1974 yılının içe ve dışa dönük sorunlarımız içinde şüphesiz, Türkiye ve Yunanistan arasındaki Ege Denizi Kıta Sahanelığı ile ilgili anlaşmazlık büyük bir ağırlık kazanmıştır. Bilhassa, 1974'ün ilk yarısında Türk ve Yunan Basınındaki tartışmalar ve Hükümetler arasındaki nota teatileri zannederim hepimizin hatırladadır.

1974 yılının ikinci yarısında ortaya çıkan olaylar, Kıbrıs'ta Ordumuzun zaferle sonuçlanan Barış Harekâtı Yunanistan'daki rejim değişikliği, İki ülke arasında devam edegelen çeşitli anlaşmazlıkların ağırlık noktalarının değiştirmiştir. Fakat bu demek değildir ki ikinci plâna itilmiş gözükken sorunları tekrar alevlenmiyecektir.

Bu nedenlerdir ki sizlere, bir sonraki sayfadan itibaren, yabancı bir yazarın, taraf tutmadan yazdığı, Ege Kıta Sahanelığı konusundaki hukukî-politik ve tarihsel olayları aksettiren makalenfn tarafımdan yapılmış

tercümesini takdim etmek istiyorum. Bu arada Yayın Kurulunun gösterdiği yakın ilgiye de teşekkürlerimi belirtmek isterim. Makalesinde yazar, olayları. Kıbrıs ve Yunanistandaki son durumlar hariç, kronolojik bir sırada ve araya kendi görüşlerini de koruyarak Milletlerarası Adalet Divanı'nın Kararlarını ve Cenevre Kıta Sahanelığı Sözleşmenin Maddelerini de belirterek sorunu analiz etmeğe çalışmıştır.

Şahsen, 1971-74 yılları arasında bu konuyla yakında ilgilenmiş bir meslektaşınız olarak, sizlere kendi kalemimden de görüş ve gelmişleri aksettirmem zamanı gelecektir; fakat 1975 yılında toplanacak olan Birleşmiş Milletler Üçüncü Deniz Hukuku konferanslarından doğacak sonuçları, Türk-Yunan Hükümetleri arasındaki ilişkilerin gelişmesin! beklemekte yarar görmekteyim! Yukardaki başlık altında Herde yayımlayacağım kişisel makalemi bir müddet daha beklemenizi istirham ederim.

Dr. Selçuk Demirsoy

YUNANİSTAN VE TÜRKİYE ARASINDA, EGE DENİZİ KITA SAHANLIĞI ÜZERİNDEKİ HAK İDDİASINDAN DOĞAN TARTIŞMA*

Yazan : Erhard Franz
Tercüme : Dr. Selçuk Demirsoy M.T.A.
Enstitüsü)

7 Şubat 1974 tarihinde Yunan Hükümeti, 1 Kasım 1973 tarih ve 14699 sayılı T.C. Resmi Gazete ile ilân edilen ve Türk Petrol Şirketi T.P.A.O.'ya Ege Bölgesinde 27 arama ruhsatının Türk Hükümeti tarafından verildiğini gösteren resmi ilâna bir nota ile itiraz etmiş; Yunanistan, Türkiye'nin verdiği ruhsatlara ve deniz yatağının Yunanistan - Türkiye arasında sınırlandırılmasını gösteren ve kroki mahiyetindeki haritada gösterilen hududa, Yunanistan'ın hakkı olan bölgeyi kapsadığı nedeniyle notasında itirazda bulunmuştur.

Yunanistan'ın protestosu, Yunan-Türk krizinin bir bölümünü teşkil etmektedir. Ege Kıta sahanlığı tartışmasına paralel olarak, Kıbrıs konusundaki gerilim de artmıştır. Ayrıca Kuzey Yunanistan'daki Türk azınlığı ve batı Türkiye'deki Yunan azınlığı sorunu da yeniden ortaya çıkmıştır. İki ülke arasındaki ilişki, büyük, kompleks-tartışmalı birbirine etkenlikle bulunan, problemlerle yüklü bulunmaktadır. Ege Kıta sahanlığı sorunu, bu arada en önemli yan konu olarak ortaya çıkmaktadır.

Coğrafik Durum :

Ege'deki Türk-Yunan tartışması, karasuları dışındaki 200 metre su derinliğine kadar uzanan deniz yatağı hammadde kaynaklarının arama ve işletilmesi konusunda toplanmaktadır. Her iki tarafın karasuları 6 deniz mili genişliğine sahiptir.

Kıta sahanlığı, coğrafik yönden karanın deniz altına çökmüş kenarı olarak tanımlanmakta olup, su derinliği 50-500 metre arasında değişmekte, (ortalama 130-200 m) ve gittikçe derinleşmektedir.

Ege Denizi, oluşumu açısından coğrafik özel karektere sahiptir. Dilivium Jeolojik zamanın (Pleistosen) periyodunda eski karanın çökmesi sonucunda doğmuştur. 179.000 km² büyüklüğündeki bu denizdeki çok sayıdaki adalar, çöken kara tabanının su üstünde kalan kısımlarıdır. Bu adalardan 3049'u Yunanistan'a aittir; bu nedenle Ege Denizi, sık sık «Yunan Denizi» olarak tanımlanmaktadır. Türkiye sahillerinden bazı Yunan adaları bir kaç deniz mili mesafede bulunmaktadır :

Samos (Sisam)	: 1 sm [deniz mili]
Kos (Istanköy)	2 sm (deniz mili)
Lesbos (Midilli)	5 sm (deniz mili)
Chios (Sakız)	: 5 sm (deniz mili)
Rhodos (Rodos)	9 sm (deniz mili)

Birçok adanın mevcudiyeti de göstermektedir ki Ege Denizinin büyük bir kesimi 200 metreden daha derin değildir. Mamafî Kuzey Yunanistan'ın Ajion Oroş Yarım adasının doğusu, Sporad ve Zikfad'larm kuzeyi ve aynı zamanda Limnos, Agios Evstrations, Psara ve Chios adalarının ve Dodekanes •: Grubu batısında «Kuzey Çöküm Havzası» denilen ve derinliği 500 - 1200 metrenin üzerinde bulunan bir çöküntü vardır. Böylece, Avrupa ve Asya kıtalarına ait Ege kesimleri arasında, jeolojik açıdan, açık bir ayrılma mevcuttur.

* «Der Streit um die Reclate im Aegaeischen Meer zwischen Griechenland und der Türkei» ORIENT, Zeitschrift des Deutschen Orient — Institute, Hamburg 1974, sayfa ; 116 -126

HUKUKİ DURUM ve ARGÜMANLAR :

KITA SAHANLIĞININ HUKUKİ TANIMI, ANLAŞMA, HAKEM KARARLARI

Milletlerarası hukukta, Kıta Sahanelığı deyimi, ilk defa 1910 yılında, Portekiz tarafından Balıkçılık konusundaki deklarasyonda kullanılmıştır. Çarlık Rusyası karanın su üstü ve su altındaki bağlantısı görüşünü, Sibirya'nın kuzeyindeki bazı adalarla ilgili haklarını, Ekim 1916'da resmi olarak ilan etmekle geçerli kılmağa çalışmıştır.

Yalnız petrol ve tabii gaz yönünden değil diğer potansiyel hammadde kaynakları yönünden de deniz tabanındaki zenginlikler nedeniyle, ellilerden (1950) beri, sahildar devletlerin, teknik ve ekonomik yönden işletilebilecek derinliklerle ilgili araştırmaları, ekonomik plânlamalarının ehemmiyetli bir bölümünü teşkil eder hale gelmiştir. Bu nedenle, hak taleplerinin milletlerarası hukuk açısından düzenlenmesi zorunluluğu doğmuştur. Başlangıcı, 28. Eylül. 1948'de, «Kıta sahanlığının tabii kaynakları ile ilgili Birleşik Devletlerin Politikasını Kapsayan» Birleşik Devletler Başkanı Truman'ın 2667 sayılı Proklamasyonunun ilânı yapmıştır. Bu proklamasyonda Amerika Birleşik Devletleri, sahillerine ait kıta sahanlığının tabanı ve toprağı altındaki tabii kaynakların, Birleşik Devletlere ait olduğunu deklare etmektedir. Bu saha üzerine A.B.D. («hükümlanlık» hakkı iddiasında bulunmamakta), fakat saha üzerinde jürisdiksiyon ve kontrol hakkını kendine mahfuz tutmak istemekteydi. Su sütununun deniz trafiğı serbestiyeti ve bu deniz sahası üzerindeki hava bölgesinin hukuki statüsüne dokunulmamaktaydı. Komşu sahildar devletler ile yan sınırlandırmanın, hakkaniyet ilkeleri göz önünde tutularak müzakerelerle saptanması şart koşulmaktaydı.

Birleşmiş Milletler tarafından 24 Şubat- 27 Nisan 1958 tarihleri arasında Cenevre'de tertip edilen Deniz Hukuku Konferansında, sahildar devlete kıta sahanlığında ekonomik menfaatler sağlayan proklamasyon görüşü, benimsendi. Azınlıkta ka-

lan devletler, kısa sahanlığının hukuki açıdan açık denize aidiyetini, yani,bütün devletlerin mensuplarının istifade edebileceğı (res communis omnium) görüşünü savunurken; çoğunlukta kiler kıta sahanlığı konusunda hukuki bir boşluğun (res nullis) şimdiye kadar mevcut olduğunu ve bu nedenle devletlerin münferiden proklamasyonlarla o bölgeler üzerinde haklarını alabileceklerini ileri sürmüşler; tek taraflı Kıta Sahanelığı proklamasyonları ile, teamüli hukuki kuralın halihazırda doğmuş olduğunu ve bu kuraldan her sahildar devlete kendi kıta sahanlığından ve üzerindeki su sütunundan yararlanma olanağı ortaya çıktığını savunmuşlardı. Mamafi Cenşvre'de «Kıta Sahanelığı Proklamasyonu» mevcut hakkın kodifikasyonu olarak değerlendirilmemiş, bilâkis yeni bir hukuki esas olarak sözleşmede saptanmıştır.

10 Temmuz 1964'de yürürlüğe giren Kıta Sahanelığı sözleşmesi, 31 Ekim 1958,e kadar B. Milletlerin üyesi olan 44 Devlet tarafından ve Sözleşmelere B. Milletler tarafından davet edilmiş özel organizasyonları tarafından imzalanmıştır.

En az 17 iştirakçi devlet, milli mal olarak kabul ettikleri kıta sahanlığı üzerinde geniş kapsamlı hükümlanlık hakları talep etmişlerdir; (Sözleşmenin 12. Maddesine göre, sözleşmenin maddelerine rezerv koyarak katılma mümkündür. Not = 1. 2. 3. Maddeler hariç. (S.D.).

Kıta sahanlığının coğrafik (j'eooljik) tanımlanması, hukuki tanımlama için uygun bulunmadığından; Sözleşmenin 1. Maddesinde Kıta Sahanelığı kara suları dışında kalan sahile bitişik deniz tabanı ve toprağı altının 200 metre su derinliğine kadar olan kesimi olarak tanımlanmıştır. Sözleşmedeki tanımlamaya yararlı olmaktan ziyade, karışıklığa sebep olan diğer bir ilâve ise, kıta sahanlığının uzanımının tabii kaynakların işletilmesinin mümkün olduğu deniz tabanına kadar uzadığı kıstasıdır. Kıta Sahanelığı, hukuki tanımına analog (benzer) olarak hukuk epikontmental deniz olarakta adlandırılmaktadır; coğrafik açıdan, bu

deniz kesimi kıta sahanlığı üzerindeki tüm deniz bölgesini de kapsamaktadır.

Karşılıklı ve/veya bitişik sahildevletleri arasında kıta sahanlığının sınırlandırılması için (Den Haag) daki «Milletlerarası Adalet Divanı»nın 20 Şubat 1969 kararı ehemmiyete haizdir. Adalet Divanı, bitişik sahildevletleri olan Danimarka, B. Almanya, Hollanda tarafından. Kuzey Denizindeki, adı geçen devletlerin, kıta sahanlığıyan sınırlandırması hususunda esasları saptamakla görevlendirilmiştir.

Bu davada, Kıta Sahanlığı Sözleşmesine katılmamış bulunan B. Almanya, Cenevre Kıta Sahanlığı sözleşmesinin saptadığıyan sınırlandırma prensiplerinin uygulanması halinde ortaya çıkacak kıta sahanlığı kesiminden daha büyük bir bölgenin kendi hakkı olduğunu ileri sürmüştür. B. Almanya, şayet Cenevre Sözleşmesinin 6. Maddesinin 2. paragrafına uygun olarak hareket edilecek ve kara hudutlarının denizde eşit mesafeye kıstasına uygun olarak devamı uygulanacak olursa; sahilinin hemen hemen dik açılı uzanımı nedeniyle, sahil uzunluğuna oranla, daha az bir kıta sahanlığının, payına isabet edeceğini sebep olarak göstermiştir. Adalet Divanı, hakkaniyet prensiplerinin pozitif hukukun bir bölümü olduğunu ve bu nedenle uygulanmasında akla - mantığa uygun sonuçlar almak için aşağıdaki faktörlerin ağırlıklarının birbiriyle mukayese edilmesini önermiştir :

1. Kıta sahanlığının karaya aidiyeti
2. Sahilin coğrafik konumu,
3. Değerlendirilebilir maden yataklarının bütünlüğü
4. Sahil uzunluğu ile kıta sahanlığının yayılımı arasındaki oran.

Bu faktörler göz önünde tutularak saptanacak sınırlandırmada her ilgili pay sahibine karasının tabii uzanımı mümkün olduğu kadar ait olmalıdır; birbiri üzerine çakışan kıta sahanlığı eşit olarak bölünmelidir.

EGE KITA SAHANLIĞI TARTIŞMASINDA YUNAN GÖRÜŞÜ

Yunanistan, Türkiye'nin Ege'de verdiği arama ruhsatlarına [Ekteki haritada I ile işa-

retli taranmış bölge) ait ilanı edilen bölgenin, Cenevre 1958 Kıta Sahanlığı Sözleşmesine ve Yunanistan'ın Nu : 142/1969 ve Nu : 1182/1972 tarihli kanunlarına göre : Samothraki (Semadirek) Limnos (Limni), Agios Evstratlos (Efstratlos), Lesbos (Midilli), Chios (Sakız), Psara ve Antipsara (Psara'nın batısındaki küçük ada) adalarına ait olduğunu, verdiği nota'da ileri sürmektedir.

Cenevre Sözleşmesine göre, bahis konusu adaların batısındaki deniz tabanı ve toprağı altı tabii kaynaklarını araştırma hakkına dayanarak Yunanistan'ın 1962'den beri Petrol Arama Ruhsatları verdiği belirtilmektedir.

Türkiye Resmi Gazetesinde İlan edilen bölge ile, Yunanistan'ın milletlerarası hukuka dayanarak verdiği ileri sürdüğü bölge çakışmaktadır.

Notada, Cenevre Sözleşmesinin 2. Madde, 1. Paragrafına göre, Yunanistan'a ait olan adaların kıta sahanlığı üzerinde yalnız Yunanistan'ın hükümler hakkı olduğu ileri sürülmektedir. Bu madde şöyledir :

Madde 2. Paragraf 1

«Sahildevlet, kıta sahanlığının doğal kaynaklarını araştırmak ve işletmek hususunda hükümler haklara sahiptir.»

Bu hakkın mevcudiyetinin adalarda da geçerli olduğu ileri sürülmektedir.

Cenevre sözleşmesinin 1. maddesinin (b) paragrafı, Yunan Hükümetine göre şöyle yorumlanmaktadır : Milletlerarası hukuki kurallara göre kıta ve ada arasında fark gözetilmeden sınırlandırılmanın yapılması gereklidir. Bu nedendir ki birbirine bağlı veya birbirinden ayrı parçalardan meydana gelmiş bir kıta sahanlığı olup olmadığını yorumlamak yersizdir, görüşü ileri sürülmektedir :

Madde 1. Paragraf b :

«Bu maddenin maksadına uygun olarak kıta sahanlığı deyimi...»

b) Adaların kıyılarına bitişik olan benzer deniz altı bölgelerinin dip ve dip altını ifade eder.»

Kıta sahanlığının karşılıklı sınırlandırılması konusunda, verdiği nota'da Yunanistan Sözleşmenin 6. madde 1. paragrafına işaret etmektedir; bu paragrafta,

«Aynı kıta sahanlığı, kıyıları birbirinin karşısında bulunan iki veya daha fazla devletin arazilerine bitişik olduğu hallerde, sahanlıklar arasındaki sınırlar, ilgili devletlerin kendi aralarında yapacakları anlaşmalarla tesbit edilir. Anlaşma yapılmamışsa ve özel şartlar başka bir sınır hattının çizilmesini zorunlu kılmıyorsa, sınır; her bir noktası her devletin karasuları genişliğinin ölçüldüğü temel hatlarının en yakın noktalarından eş mesafede bulunan medyan (orta hattır.» denilmektedir.

Yunanistan, özel bir şarta bağlanmadıkça, karşılıklı ve/veya bitişik sahildevletleri arasında orta hattın müşterek hudut olarak esas alınması gerektiğini iddia etmekte; Özel şart durumunun da mevcut olmadığını ileri sürmektedir.

Orta hattın sınırlandırmada tek metod olduğu tezini kuvvetlendirmek için, Yunanistan; Hollanda - B. Almanya - Danimarka arasında Kuzey Denizi kıta sahanlığı konusundaki tartışma ile ilgili Milletlerarası Adalet Divanının aldığı kararın 57 Numaralı maddesine atıf yapmaktadır.

Bu madde de, birçok devletler arasındaki sınırlandırmada aynı şekilde, ortay hat prensibinin esas olarak kabul edilmekte olduğuna işaret etmektedir.

Milletlerarası Adalet Divanı (I.C.J. Art. 57) maddesinde :

«Daha ileriye gitmeden, iki yan meseleyi ele almak yerinde olacaktır. Milletlerarası Adalet Divanının karşılaştığı en büyük zorluklar, burada da olduğu gibi, bitişik devletler arasında yan sınırlandırma durumu olmuştur. Ortay hat üzerinde daha az güçlüklerle karşılaşmıştır. Bundan ötürü Divana iyi bir neden olarak gözükmektedir. Karşılıklı sahildevletleri arasında, kıta sahanlığının uzanımı ve bölümünü, herbir devlet ülkesinin tabii uzanımı olacak şekilde saptamaya muktedirdir. Bu uzanımlar kar-

şılışır ve birbiri üzerine çakışırsa; ve adacıkların, kayaların ve ufak şahit çıkıntıları nazarı dikkate alınmaz ise ve diğer imkânlarla dengesizlik elemine edilirse; böyle bir hat, ilgili bölgenin hakkani bir şekilde paylaşılmasını sağlar.

Şayet ilgili sahillerden birinde üçüncü bir devlette mevcut ise, aynı veya karşı devlet ile yapılacak sınırlandırma ayrı bir durum olup, karşılıklı tabii uzanımın sınırlandırılmasında aynı yol uygulanmalıdır. Böyle bir durum, yalnız bitişik sahildevletleri ve aynı yerde hemen karşı karşıya bulunmayan devletlerin durumundan farklıdır; ve bununla ilgili Cenevre Sözleşmesinin 6. maddesinin iki paragrafında yer alan farklı fadelerde de tasvip edildiği gibi, anlaşmanın bulunmadığı hallerde bir durumda yan eşit mesafe hattı, diğerinde ortay hat uygulaması geçerlidir.» denilmektedir.

Nota'da, bir kere daha Samothrakı, Limnos, Agios Evstratios, Lesbos, Chios, Psara ve Antipsara adalarının Yunanistan'ın bölünmez bir bütünü olduğu ve Yunanistan'ın hükümlerinin bu adaların tümünü kapsadığı tebarüz ettirilmektedir.

Bu nedenle, Yunanistan'ın adalarının etrafındaki kıta sahanlığı üzerinde araştırma ve kaynakları işletme konusunda kati hukuksal hakkı mevcut olduğu savunulmaktadır. Türkiye Hükümetinin, Cenevre Sözleşmesinin 2. Maddesinin 2. ve 3. paragraflarına göre, Adaların batısında arama müsaadeleri vermesine hakkı olmadığı, ileri sürülmüştür.

Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesinde;

«Madde 2. Paragraf 2 ve 3 :

2. Bu maddenin 1 nci paragrafında söz edilen haklar o devlete münhasır olup sahildevletleri kıta sahanlığını araştırma-
dığı veya doğal kaynaklarını işletmediği hallerde dahi hiç kimse, sahildevletinin özel müsaadesi olmaksızın böyle bir faaliyete geçemez ve kıta sahanlığı üzerinde de bir hak iddia edemez.

3. Sahildar devletin kıta sahanlığı üzerindeki hakları, fiili olsun nosyenel olsun bir işgale veya herhangi bir özel tebliğe bağlı değildir.» denilmektedir.

Yunanistan bu adalara ait kıta sahanlığından hiçbir taviz vermeyeceğini ve Türkiye'ye karşı müdafaa edeceğini bildirmektedir.

Yunanistan kıta sahanlığı konusundaki tartışmada ileri sürdüğü hukuki argümanları, Cenevre Deniz Hukuk Konferansında, Kıta Sahanlığı konusundaki mevcut teamül* kuralların kodifiye edildiği fikrini savunmaktadır.

Yunan basınında ve resmi beyanlarda, toplum için ileri sürülen argümanlarda, tarihsel unsurlarda büyük bir rol oynamaktadır; Ege Denizi, 1821 yılındaki bağımsızlık savaşından sonra Yunanistan'a aittir ve Ege Denizinde hükümlerlik sorunu 1923 Lozan Barış Anlaşması ile Milletlerarası kabul edilen bir şekilde saptanmıştır, denilmektedir. Bu hususun da tasvibi olarak NATO'nun Ege Denizini müdafa sorununu Yunanistan'a vermiş olduğu gösterilmektedir...

Yunanistan'ın bugünkü devlet sınırları içinde doğuşu hareketli bir geçmişe sahiptir. Bugünkü Yunanistan devletinin muhtelif bölümleri 15, 16 ve 17 nci yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğunun eline geçmiştir. CAtina 1456, Rodos 1523, Girit 1655 - [Heraklion 1669). Osmanlılar, bu bölgeleri, Bizans İmparatorluğunun yerine kalan parçalanmış bölgeleri hükümlerlikleri altına almış İtalyan ve Fransız yönetici tabakanın ellerinden almıştır.

İkinci Yunan milli ayaklanmasında, Peloponez ve Atina Yunanlılar'ın eline geçmiştir. * Mamafi 1826 yılında Atina, Osmanlılar tarafından tekrar geri alınmıştır; Kale bir sene sonra düşmüştü.

* İlk Yunan ayaklanması, Rus - Türk harbi esnasında (1769 - 1774), Ruslarında desteği ile olmuştur. Yunanlılar için 25.5.1849 tarihî Türk Hakimiyetinden kurtulma tarihi olarak kabul edilmektedir.

Aynı sene, Rusya - Büyük Britanya ve Fransa, Yunan silahlı kurtuluş hareketini desteklemeğe karar vermişlerdi. 1829 yılında Yunan Kurtuluş Harekâtçıları Korent Körfezinin kuzeyine ayak basmağa muktedir olmuşlardı ve bundan bir sene sonra (1830) Londra Anlaşmalarıyla Yunan Krallığının hükümlerlikleri tanınmıştı. 1853 - 1856 seneleri arasındaki harp esnasında, Yunanlılar Epirus'da askeri başarı kazanmışlardı; Pire, herhangi bir karşı harekâta tedbir olmak üzere Fransız ve İngiliz birlikleri tarafından işgal edildi. Daha sonra, Teselya ve Arta havası 25 Mayıs 1881 tarihli Konstantinopol (İstanbul) sözleşmesi ile Osmanlılardan Yunanistan'a geri verilmiştir. İlk Balkan Harbinde (1912 - 1913), Yunanistan Selanik ve Epirus dahil Türk sahilleri önündeki kuzey bölümü adalarını ele geçirmiştir. (Güneydeki Dodekanes grubu adalar İtalyanların işgalinde kalmıştır.)

13 Mayıs 1913 te Girit resmen Yunanistan'a bağlanmıştır. 1. Dünya Harbi esnasında, müttefikler, 1915 yılında Limni adasını işgal etmişler ve 1916 senesinden itibaren Selanik müttefik kuvvetlere mühim ana ikmal bazı olarak hizmet etmiştir. Harp sonunda Yunan birlikleri batı Anadolu'nun büyük bir kısmını işgal etmişlerdir. Türkiye'nin milli kuruluş harekâtı (İstiklâl Harbi) esnasında, Küçük Asya'daki (Anadolu) Yunan işgalci birlikleri geri püskürtülmüştür; 1922 yılında Afyon'da Yunan Cephesi çökmüştür. 1947 yılında Rodos ve Dodekanes grubu adaların İtalya'dan Yunanistan'a verilmesiyle, Yunanistan'ın Ege'ye sahip olması tamamlanmıştır.

Tarihte Yunanistan'ın Ege Denizine geçmişin bir gerçeği olarak sahip çıkması tartışma konusudur. Diğer taraftan, Milletlerarası Adalet Divanı'nın 18 Aralık 1951 tarihinde Britanya - Norveç arasındaki Balıkçı-

lık Anlaşmazlığı konusunda aldığı kararın bir bölümündeki «Tarihsel Ünvan* konusundaki ilişki enteresandır. Bu kararda şöyle denilmektedir. Herne kadar Norveç Büyük Britanya'ya karşı Tarihsel bir Ünvan'a sahip isede, fakat Norveç «.....istisnai haklan kabul etmek için tarihe dayanamaz... ki onlarıda genel hukuk red etmektedir; diğer faktörler ile beraber genel hukuku tatbik eden yollara hak vermek için tarihe başvurulur.»

Diğer taraftan, Yunanistan'ın 24 Temmuz 1923 Lozan Barış Sözleşmesi ile Ege Denizi üzerinde Yunanistan'ın hükümranlığının milletlerarası hukuk açısından düzenlendiği ve Türkiye tarafından kabul edildiği iddiası, gözden geçirildiği takdirde dayanaksız kalmaktadır. Lozan Sözleşmesinde Kararları sorunu kifayetsiz bir şekilde ele alınmıştır ve Ege Denizi üzerindeki Deniz Hükümranlılık hakkı sorunu hiçbir şekilde ele alınmamıştır! Birinci Bölümde, Madde 2.2 de sadece Trakya'daki Yunan - Türk hudut çizimi ve Madde 12'de Ege Denizindeki bazı adaların ve ada gruplarının sahiplik durumu ele alınmaktadır.

Lozan Sözleşmesi Madde 12 şöyle demektedir :

«İmroz ve Bocza adalarıyla Tavşan adalarından gayri şarki Bahrişefit adaları ve bilhassa Limnf, Semendirek, Midilli, Sakız, Sisam ve Nikarya adaları üzerinde Yunan hakimiyetine dair 17-30 Mayıs 1913 tarihli Atina Muahedenamesinin beşinci ve 1 - 14 Teşrinisani 1913 tarihli Atina Muahedenamesinin onbeşinçl maddeleri ahkâmına tebaan 13 Şubat 1914 tarihli Londra Konferansında ittîha^ edilip 13 Şubat 1914 tarihinde Yunan Hükümetine tebliğ edilen karar, işbu muahedenamenin İtalya'nın hakimiyeti altında vaz edilen ve onbeşinci maddede mezkûr olan adalara müteallik ahkâmı mahfuz kalmak şartıyla, teyit edilmiştir. Asya sahilinden üç milden dün mesafede kâin adalar, işbu muahededede hilâfına sarahat bulunmadıkça, Türkiye hâkimiyeti altında kalacaklardır.»

13. Madde Yunanistan'ın Midilli, Sakız, Sisam ve Nikarya adalarında askeri tesis ve donanma üsleri kuramayacağı; aynı zamanda diğer kara bölgelerine oranla lüzumundan fazla jandarma ve polis birlikleri veya askeri birlikleri konsantre edemeyeceği tesbit edilmiştir.

Madde 15'de İtalya'nın işgalinde bulunan adalar sayılmaktadır:

(. . . .Astampalya, Rodos, Kalki, Skarpanto, Kazos, Plskopis, Misiros, Kalimos, Leros, Patmos, Lipsos, Sömbeki ve İstanköy adaları ile bunlara ait adacıklar ve Meis).

Madde 16'da, Türkiye'nin sayılmış Yunan adaları ve sözleşme esnasında İtalya'ya ait adalar üzerindeki haklarından açık olarak vaz geçtiği tesbit edilmiştir.

Lozan Sözleşmesi, Madde 16 :

«Türkiye işbu Muahede musarrah hudutları haricinde kâin bilcümle arazi üzerinde ve bu araziye müteallik ve kezallık işbu Muahade ile üzerlerinde kendi hakkı hâkimiyeti tanınmış olan adalardan gayri cezireler üzerindeki bu arazi ve cezirelerin mukadderatı alâkadarlar tarafından tayin edilmiş veya edilecektir - her ne mahiyette olursa olsun haiz olduğu bilcümle hukuk ve müstenidatından feragat ettiğini beyan eder.

İşbu maddenin ahkâmı, mücaveret mü-nasebetiyle Türkiye ile hem hudut memleketler arasında takarrür etmiş veya edecek olan ahkâmı hususiyeyi ihlâl etmez.» denilmektedir,

NATO'ya üye devletler arasında yapılan görev taksimi sonucu, 1954 senesinden beri Nato üyesi bulunan Yunanistan'a Ege Denizini savunma görevi ve bu bölgedeki NATO — Birlikleri Yunan Genel Kurmayının komutasına verilmiştir. Fakat böyle bir durum milletlerarası hukuk açısından hak unvanı ile ilgili ne bir değer taşımakta ve ne de destek sağlamaktadır.

Yunan resmi argumanlarındaki kati bir şekil değiştirme 24 Mayıs 1974 ikinci Yunan notasında görülmektedir.

Yunanistan bu notasında, pozitif Milletlerarası hukuka dayanarak iki ülke arasındaki, açıkta olan kıta sahanlığı sorununun çözümüne hazır olduğunu bildirmiştir. Bununla beraber, sınırın, pozitif milletlerarası hukuk ve 1958 Cenevre Sözleşmesi hükümlerine göre iki devlet arasındaki ortay hat olduğundaki (iki devletin arasından geçen orta hat olduğunda) iddiasında ısrar etmektedir. Ortay hat üzerindeki sınırlandırma iddiasına rağmen, pozitif milletlerarası hukuku zikretmiş olması, Yunan Hükümetinin Türkiye'ye bazı tavizler vereceği hususunu göstermektedir; zira «Hakkaniyetin temel prensiplerinin tatbiki» pozitif hukukun bir bölümü olarak geçerlidir.

TÜRKİYE'NİN ARGÜMANLARI

İlk Yunan Notasına verilen, 27 Şubat 1974 tarihli cevabında Türk Hükümeti, detaylı olarak durumu izah etmekte ve Milletlerarası Adalet Divanının, Danimarka - B. Almanya - Hollanda arasındaki Kıta Sahaneliği Anlaşmazlığı ile ilgili, 20 Şubat 1969 kararından sonra Ege Denizinde Arama Ruhsatlarını vermiş olduğunu tebarüz ettirmektedir. Türkiye'nin verdiği ruhsat sahalarının, jeomorfolojik etüdlere göre görüleceği üzere Anadolunun tabii uzanımı üzerinde bulunduğu işaret edilmektedir. Adalet Divanının Kararının 43 ve 44 Maddelerine göre, bu bölgedeki Yunan Adalarının, kendilerine mahsus kıta sahanlığı olamayacağı tebarüz ettirmektedir.

Milletlerarası Adalet Divanı Kararı : *

I.C.J. Art 43 :

Madde 43 : «More fundamental than the notion of proximity appears to be the principle - constantly relied upon by all Parties - of natural prolongation or continuation of the land ter-

ritory or domain, or land sovereignty of the coastal State, into and under the high seas, via the bed of its territorial sea which is under the full sovereignty of that State. There are various ways formulating this principles, but the underlying idea, namely of an extension of something already possessed, is the same, and it is this idea of extension which is, in the Court's opinion, determinant. Submarine areas do not really appertain to the coastal State, because - or not only because - they are near it. They are near it of course; but this would not suffice to confer title, any more than, according to a well - established principle of law recognized by both sides in the present case, mere proximity confers per se title to land territory. What confers the ipso jure title which international law attributes to the coastal State in respect of its continental shelf, is the fact that the submarine areas concerned may be actually part of the territory over which the coastal State already has dominion, - in the sense that although covered with water, they are a prolongation or continuation of that territory, an extension of it under the sea. From this it would follow that whenever a given submarine area does not const*-

* Orijinalitesinin, değişik yorumlara yol açmaması için, çevrilmeden aktarılması gerekil görülmüştür (S.D.).

tute a natural - or the most natural - extension of the land territory of a coastal State, even though that area may be closer to it than it is to the territory of any other State, it cannot be regarded as appertaining to that State; or at least it cannot be so regarded in the face of a competing claim by a State of whose land territory the submarine area concerned is to be regarded as a natural extension, even if it is less close to it.»

Art. 44 :

« In the present case, although both sides relied on the prolongation principle and regarded it as fundamental, they interpreted it quite differently. Both interpretations appear to the Court to be incorrect Denmark and the Netherlands identified natural prolongation with closest proximity and therefrom argued that it called for an equidistance line; the Federal Republic seemed to think it implied the notion of the just and equitable share, although the connection is distinctly remote. (The Federal Republic did however invoke another idea, namely that of the proportionality of a State's continental shelf area to the length of its coastline, which obviously does have an intimate connection with the prolongation principle, and will be considered in its place.)

As regards equidistance; it clearly can not be identified with the notion of natural prolongation or extension, sin-

ce, as has already been stated... the use of the equidistance method would frequently cause areas which are the natural prolongation or extension of the territory of one State to be attributed to another, when the configuration of the latter's coast makes the equidistance line swing out laterally across the former's coastal front, cutting it off from areas situated directly before than front»;

denilmektedir.

Cevap Nota'da, Türkiye için ortay hat-tın kıta sahanlığının sınırlandırılmasında kabul edilemeyecek bir metod olduğu, bu problemin karşılıklı müzakere yoluyla saptanması gerektiği ileri sürülmüştür.

Yunanistan Dış İşleri Bakanlığının Notasında da belirtildiği üzere Yunanistan'ın 15 senedenberi' Arama Ruhsatları Vermiş olmasına rağmen; müzakerelere yanaşacak bir adım atmamış olduğuna işaret edilmiştir.

İki ülke arasındaki Kıta sahanlığı probleminin çözümlenmesi için Milletlerarası Adalet Divanı'nın yol gösteren iki Karar Maddesine, Madde 44 ve Madde 85'e atıf yapılmıştır.

Milletlerarası Adalet Divanı Kararının Art. 85 şöyledir :

«It emerges from the history of development of the legal regime of the continental shelf, which has been reviewed earlier, that the essential reason why the equidistance method is not to be regarded as a rule of law is that, if it were to be compulsorily applied in all situations, this would not be consonant with basic legal notions which, as has been observed in paragraph 48 and 55, have from the beginning reflected the opinio juris in the matter of delimitation; those principles being that delimitation must be the object of agreement between the States concerned, and that such agreement must be arrived at in accordance with equitable principles. On a

foundation of very general precepts of justice and good faith, actual rules of law are here involved which govern the delimitation of adjacent continental shelves - that is to say, rules binding upon States for all delimitations; - in short, it is not a question of applying equity simply as a matter of abstract justice, but of applying a rule of law which itself requires the application of equitable principles. In accordance with the ideas which have always underlain the development of the legal regime of the continental shelf in this field namely :

- (a) the parties are under an obligation to enter into negotiations with a view to arriving at an agreement, and not merely to go through a formal process of negotiation as a sort of prior condition for the automatic application of a certain method of delimitation in the absence of agreement; they are under an obligation so to conduct themselves that the negotiations are meaningful, which will not be the case when either of them insists upon its own position without contemplating any modifications of it;
- (b) the parties are under an obligation to act in such a way that, in the particular case, and taking all the circumstances into account, equitable principles are applied,— for this purpose the equidistance method can be used, but other methods exist and may be employed, alone or in combination, according to the areas involved;
- (c) for the reasons given in paragraph 43 and 44, the continental shelf of any State must be the natural prolongation of its land territory and must not encroach upon what is the natural prolongation of the territory of another State.»

Türkiye'nin Notasında, Yunan Notasında zikredilen, Adalet Divanının, 57 Numaralı kararının, yalnız iki devlet arasında Birleşmiş Milletler Hukuk Komisyonunca, yan hudut veya orta sınıflandırma bahis konusu olduğunda ki geçerliliğine dikkat çekilmiştir. (I.C.J. Madde 57 Cenevre Kıta Sa-

hanlığı Sözleşmesinin 6. Maddesinin 1. ve 2. paragraflarına atıf yapmaktadır),

Türk Hükümeti Notasında, Yunan Notasında sayılan adaların kıta sahanlığı konusundaki tartışmanın, Cenevre Sözleşmesinin ruhuna uygun ve Milletlerarası Adalet Divanının kararı ışığı altında çözümlenmesi gerektiğini tebarüz ettirmektedir. Bu Yunan adalarının mevcudiyeti nedeniyle ki özel durumlar ortaya çıkmakta olduğu ve bu durumlarda milletlerarası hukuk açısından detaylı olarak ele alınmamış olduğu belirtilmektedir.

Nota'da, Ege Denizinin tümünün, gerek coğrafik açıdan ve gerekse Türkiye tarihiyle köklü bağlantıları nedeniyle; denizin yarısının kapalı bir deniz haline getemeyeceği ve milletlerarası hukuki usullere uygun tipik «özel şartlar durumu» göz önünde tutularak meselenin ele alınması gerektiği tebarüz ettirilmiştir. Bütün sorunlar kompleksinin iki ülke arasında komşuluk ve dostluk atmosferi içinde bir uzlaşma ortamıyla çözümlenme yolunun bulunması gerektiğine işaret edilmektedir.

Türkiye'nin Yunanistan'a verdiği Nota'sındaki görüşü, Başbakan Bülent Ecevit, Dış İşleri Bakanı Turhan Güneş, Milli Savunma Bakanı Hasan Esat Işık ve Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Cahit Kayra'nın yaptığı açıklamalarla desteklenmiştir.

Egede Kıta sahanlığı hakları problemi teknik bir problem olduğu ve ikili müzakerelerle durumun çözümlenmesi gerektiği Türkiye'nin argümanları içinde yer almaktadır...

ÇÖZÜM İÇİN CENEVRE SÖZLEŞMESİ ÜÇ YOL GÖSTERMEKTEDİR; ŞÖYLE Kİ:

Birinci Yol : Madde 6. Paragraf 1'in ilk cümlesinde yer almakta :

«Aynı Kıta Sahanlığı, kıyıları birbirinin karşısında bulunan iki veya ziyade devletin arazilerine bitişik olduğu hallerde, sahanlıklar arasındaki sınırlar mezkûr devletlerin kendi aralarında yapacakları anlaşmalarla tesbit edilir....»

ikinci Yol : olarak, imzaya serbest bırakılmış olan ve bu protokole taraf olan devletler arasında, bir veya daha fazla De-

niz Hukuku Sözleşmeleri ile ilgili konularda doğacak anlaşmazlıkların zorunlu çözümlenmesine ait protokolün III ve IV Maddesi gösterilebilir; (DOCUMENT A/CONF. 13/L. 57, 1958) :

Madde III «Taraftarlar, bir tarafın Öbürüne anlaşmazlık olduğunu bildirmesinden sonra, iki aylık bir süre İçerisinde Adalet Divanına gitmek yerine; Hakeme baş vurma konusunda, mutabakata varmak suretiyle, karara varabilirler. Bu sürenin bitiminden sonra bu protokole taraf olan her devlet, Adalet Divanına baş vurabilir.»

Madde IV :

«1. Bu protokole taraftar olan devletler, İki ay içerisinde, karşılıklı anlaşma suretiyle, Adalet Divanına baş vurmaktan bir uzlaşma yolu seçebilirler.

2. Uzlaştırma Komisyonu, görevi almasından İtibaren beş ay içinde tavsiyelerini tesbît etmek zorundadır. Şayet alınan tavsiye kararlarının ilgili taraflara bildirilmesinden sonra, aralarında anlaşmazlık olan taraflarca iki ay içerisinde tavsiyeler kabul edilmezse, her partiye Adalet Divanına baş vurma olanağı açılmış olur.

Üçüncü Yol : Madde 6'nın (Cenevre Kıta Sahanelığı Sözleşmesi) 1. paragrafın 2. cümlesidir :

Madde 6.1

«... Anlaşma yapılmamışsa ve (özel şartlar başka bir sınır hattının çizilmesini zorunlu kılmıyorsa); sınır her bir noktası her devletin karasuları genişliğinin ölçüldüğü temel hatlarının en yakın noktalarından eş mesafede bulunan medyan (ortay) hattır.»

Yunanistan, başka bir imkan aramaksızın bu çözüm yolunu seçmiştir.

Yunanistan'ın ortay hatta İsrar eden 1-kincl Notasına verilen cevabi Türk Notasının

* Tercüme yapanın önemli bir açıklaması :

476 numaralı Karasular Kanunumuza göre :

(Türk karasuları genişliği 6 deniz milidir). (Karasular) daha geniş olan devletlere karşı Türk karasularının genişliği, mütakabiliyet esasına göre taayyün eder, (Madde

da, Türkiye'nin **Argümanlarında bir** deęlik dikkati çekmektedir.

5. Haziran 1974 tarihli Nota'sında T Hükümeti, ön şartlar ve yükümlülükler olmaksızın karşılıklı iyi niyet ve müşterek bir fikir İçinde, kıta sahanlığı üzerinde görüşmeler yapılmasına işaret etmektedir. Bu ilave, Cenevre Sözleşmesinin görüşmelerde esas alınmasına karşıt olan bir anlam taşımaktadır. İkinci Türk Nota'sına paralel olarak, Türk Hükümeti çevrelerinden yapılmamış açıklamalar, Cenevre Sözleşmesi'nin bu tartışmayı çözümlenmek için, Türkiye'nin anlaşmayı İmzalamamış olması nedeni! geçersiz olduğunu ileri sürmüşlerdir.

Yunanistan'ın, Ege Denizinin güven' nin sağlanmasının NATO tarafından kendisine verilmiş olduğu ve bu nedenle hak iddiasına karşılık; Türk Dış İşleri Bakanı T' ran Güneş, Ege Denizinin milletlerarası hukuka göre açık deniz olduğunu; Nato'nun yalnız bir müdafaa görevi vermiş bulunduğunu ve bunun bir hak sahibi olma talebi olarak düşünülemediğini İleri sürmüştür.

Türkiye'nin hukuki durumunda gözükten zayıf nokta, bu tartışmada, **eski Türk hükümetlerinin tartışmalı bölgede Yunanistan'ın verdiği arama ruhsatlarına itiraz etmemi' olmalarıdır.** 1970 senesinde Limni adasının karasuları dışında kıta sahanlığı üzerinde TEXACO'ya verilen ruhsatlara Türk Hükümeti ses çıkarmamış; fakat üç sene sonra aynı bölgede, TPAO'ya Türkiye arama ruhsatları vermiştir!

12 DENİZ MİLİ SORUNU

Ege Kıta sahanlığı tartışması esnasında, Yunanistan'ın Karasularını 12 deniz miline çıkarmağa temayüllü olduğu ortaya çıkmıştır. 15 Nato üye devletten onunun karasuları genişliği halihazırda 12 deniz milidir, Türkiye'nin de Ege hariç (Kara Deniz ve Ak Deniz) deki durumuda böyledir. *)

2). Kara Deniz ve Ak Denizdeki sahitdar devletlerin uygulaması nedeniyle bu devletlere karşı karasuyu genişliğimiz 12 deniz mili olarak uygulanmaktadır. Şunu ehemmiyetle belirtmek yerinde olur : Türk Karasularının genişliği altı deniz milidir, (Kanun'un 1. Maddesi). Yazar makalesinde bu açıklamayı yapmamıştır.

Şayet Yunanistan, onbirinci Nato,- Devleti olarak karasuları genişliğini artıracak olursa, çok sayıdaki Yunan adaları nedeniyle Ak Denize geçiş, (mevcut geçiş yollarından hiçbiri 24 deniz milinden (43,8 km) daha geniş değildir), Yunanistan'ın kontrolü altına girecektir.

Böylece, Ege Denizi pratik olarak kapalı bir Yunan denizi haline gelecektir. Diğer taraftan Türkiye kuzeyde Ayvalık ve güneyde Marmaris (Limni ve Rodos'a karşı) sahil şehirleri arasında kalan bütün Ege sahilinde açık denize çıkış imkânına sahip olamayacaktır. Bu durumda, Türkiye'nin çok sert bir tutum takınması anlayışla karşılanır. Haziran 1974 başlarında Türk Dış İşleri Bakanı ile yapılan bir röportajda, Bakan, Türkiye'nin hiçbir şekilde Ege'de Yunanistan'ın karasularını 12 deniz mili genişliğe çıkarmasını kabul edemeyeceğini açıklamış; Türkiye'nin Ege'de 6 deniz mil! Karasuyu genişliğini uygulamakta olduğunu belirtmiştir.

Haziran ortalarında İstanbul'daki Cumhuriyet Gazetesi, Ankara mahreçli bir haber yayınlamış ve Ankara'daki belirtilmeyen resmi kanallara göre, Yunanistan'ın Karasularını Ege'de 12 deniz miline çıkarmasının Türkiye'ye harp ilanı olarak kabul edileceğini bildirmiştir.

12 deniz mili karasuyu genişliği konusu, 20 Haziran 1974 de başlamış bulunan Karakas/Venezüella B.M. Deniz Hukuku Konferansında da detaylı olarak ele alınmak üzere programda yer almıştır. Bu Konferansta Türkiye; karasularının genel olarak 12 deniz miline çıkarılmasına karşı olan İsrail Temsilcisinin desteğini görmüş. Zira 12deniz milinin genel olarak uygulanması halinde, şekil ve durumlar nedeniyle 100'e yakın 24 milden dar olan milletlerarası boğazlar etkilenmiş olacaktır. İsrail için açık deniz balıkçılığının ve Okyanuslara serbest olarak ulaşmanın hayati bir önemi taşıdığını temsilci ileri sürmüştür. Sovyetler Birliği, esas prensip olarak 12 deniz mili karasuları genişliğine karşı olmamakla beraber. Ak Denize serbest geçiş konusunda,

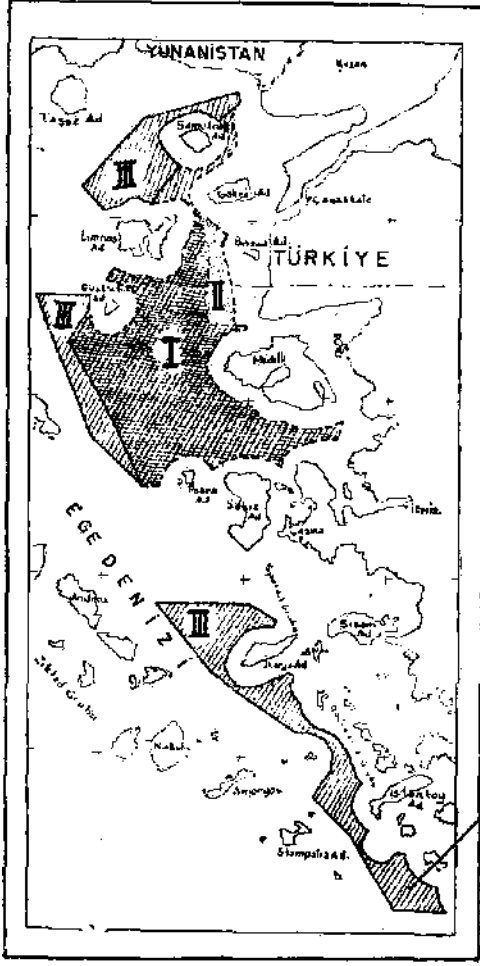
serbestiyetin korunması taraftarıdır. 12 Temmuz tarihinde Türk ve Yunan Heyet Başkanları arasında konferansta bir tartışma ceryan etmiştir. Türk Heyet Başkanı Namık Yolga, Türkiye'nin bütün karasuları genişliğinin genel olarak 12 deniz miline uygulanmasına karşı olan Türk görüşünü desteklemek için, Ege Denizindeki özel durumu ortaya koyan 12 deniz mili karasuları haritasını göstermiştir. Bu meydana, konuşmacı, konferansın bu özel durumu göz önünde tutarak, konferansın özel durumları nazarı dikkate alan çözüm yollarını saptayacağını Türkiye'nin beklediğini ve ümit ettiği tebarüz ettirmiştir.

Türkiye'nin problemini bu şekilde taktimine; Yunan Heyeti başkanı yersiz ve alışla gelmemiş bir yol olduğunu ileri sürerek, itirazda bulunmuş ve Türk Heyetini genel müzakereleri ikili problemlere dönüştürmeğe çalışmakla suçlamıştır. Yıkıcı ve şerefsiz bir tutum olarak nitelendirdiği usule karşı en ağır itirazda bulunduğunu bildirmiştir,

TARTIŞMANIN NEDENİ - PETROL

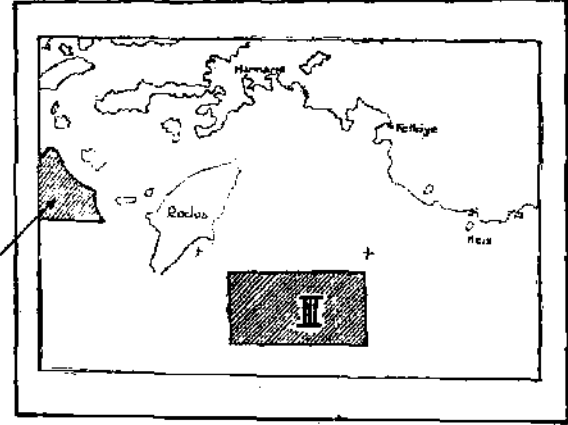
1973 senesinde Türkiye'nin petrol ihtiyacı 12,9 milyon ton olmuş ve bunun ortalaması 1/3'ü 3,49 milyon tonu kendi kaynaklarından karşılanmış; 9,3 milyon ton ise ithal edilmiştir. 1973 senesi sonuna doğru Türkiye'de 321 petrol kuyusu mevcuttu; bunun 51'i Shell Şirketi tarafından (2,01 milyon ton petrol İstihsalı) işletilmektedir; 1,02 milyon tonu istihsal eden 252 kuyu ise devlet teşekkülü olan T.P.A.O. (Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı) nın elinde bulunmaktadır. Geriye kalan ve 0,46 milyon ton petrol istihsal eden 18 petrol kuyusu ise diğer şirketler tarafından işletilmektedir. Ülkenin Rafinerilerinin kapasitesi toplam 13,60 milyon ton/sene'dir; 1973 senesinde işlenen miktar 12,99 milyon ton olmuştur. En büyük katkıda bulunan rafineriler : İzmir'de Aliağa, İzmit'te İpraş ve Mersin'de Ataş'dır.

Ekim 1973'e kadar Türkiye daha ziyade karada petrol sondajları ile ilgilenmiştir; bu nedenle ki Hükümet Ege Denizindeki ta-

Türk Hükümetlerince T.P.A.O.'ya Türk Ege Kıta Sahaneliği
Üzerinde verilen petrol arama ruhsat. sahaları :

- I 1-II-1973 de, 27 adet, Resmî Gazete: 14699
- II 6-6-1974 de, 3 adet, Resmî Gazete: 14907
- III 18-7-1974 de, 4 Blok, Resmî Gazete: 14949

leplerinin önceden açıklanmasını ihmal etmiştir. TPAO, 1971 senesinde, Ege Denizindeki kıta sahanlığı durumunun aydınlatılmasını Hükümetten istemişti. 1972 Mayısında yapılan arama müracaatı red edilmiştir. 12 Mart 1973'te tekrarlanan bu müracaatı, nihayet. Bakanlar Kurulu 1 Kasım 1973'te onaylamıştır. Geçen sene sonbaharına kadar yabancı devletlerin Ege Denizinde arama için yaptıkları müracaatlar red edilmiştir.

1973 Sonbaharında dünyayı sarsan petrol krizi nedeniyle Türkiye'de petrol politikasını değiştirmiştir. Şimdi, memleketin petrol ihtiyacının, mümkün olduğu kadar, kendi kaynaklarından karşılanması saptanmıştır. 1974 yılı için petrol aramasına ay-

yrılan para 1,5 milyar TL ile 1973'ün iki mislidir. Teknik malzeme ve tecrübeye sahip yabancı firmaların aramalara katılması ön görülmüştür. Ayrıca, özel finansmanın petrol sektörüne yatırılması imkanları da plânlanmıştır.

Petrol politikasının değişmesine paralel olarak, Türkiye Karasuları dışında verilen bir hayli arama ve sondaj ruhsatları görülmektedir. 8u Ruhsatlardan ilk iki blok halinde (toplam 27 ruhsat bloku) TPAO'ya 1 Kasım 1973 tarihinde (Ekteki haritaya bakınız, taralı 1 numaralı bölge), Semadirek - Limni - Efstrattos - Midilli - Psara ve Antipsara adalarının bulunduğu Ege Denizi bölgesinde verilmiştir. Ayrıca, 3 ruhsat blokunu kapsayan bir bölgede (haritada taralı II nu-

maralı bölge) 6 Haziran 1974 tarihinde Bakanlar kurulu kararıyla TPAO'ya verilmiştir. Daha önce verilen ruhsat bölgelerinin batısında yer alan İki yeni ruhsat bloku ve Dodokanes grubunun batısında bir blok ve dördüncü bir blok olarak Rodos'un güney doğusunda bir saha, 18 Temmuz 1974 de, TPAO'ya verilmiştir, (haritada taralı HI nolu bölgeler)

Ayrıca, TPAO'ya, Karadeniz kıta sahanlığında, karasuları dışında arama ruhsatları verilmiştir. Şubat 1974'de TPAO'ya (1,7) milyon hektarlık (34 ruhsat bloku) bir bölge Karadeniz sahillerinin kuzey doğusunda, Batum'daki zengin Sovyet Petrol yataklarına ve Sovyet sınırına yakın bir bölgede aramaya kapatma hakkı; Haziran'da 28 ruhsat bloku, Türk Karadeniz limanları İnebolu - Sinop - Bafra - Samsun ve Ünye'nin kuzeyinde, (1,427 milyon) hektarın üzerinde verilmiştir.

TPAO'nun yanı sıra, birçok yabancı firmalar, Türk karasuları içinde arama ve sondaj ruhsatları almışlardır. 1973 Ekim ayında Amerikan - Türk Firması (Ashland Oil of Turkey inc.) Türkiye'nin Ege sahillerinde arama ruhsatı almıştır. Haziran 1974 de, Amerikan Petrol Firması (C and K petroleum Inc. Houston / Texas)'a Marmara Denizinde 400 bin hektarlık bir bölgenin Sondaj Ruhsatlarının verildiği ilân edilmiştir. Daha önce aynı bölgede firma jeofizik aramaları yürütmüştü. Diğer taraftan yine bir Amerikan Firması (Dorchester Gas Corporation, Dallas/Texas, daha önceki unvanı PANOIL'a İzmir Körfezinin tüm çevresini kapsayan ve kuzeyde Ayvalık'a kadar uzanan arama ruhsatları verilmiştir.

Mayıs 1974'den beri Amerikan Şirketi «Geophysical Survey Inc., Dallas-'ın TPAO tarafından, tartışmalı Ege Bölgesinde sismik - jeolojik - Jeofizik etüdüleri yapmak üzere vazifelendirildiği bilinmektedir.

Türkiye'nin aksine, Yunanistan 1962 yılından beri (bir kısmı yeni duyulan) arama ve işletme ruhsatlarını milli ve yabancı fir-

malara Ege denizinde kendi adalarından uzak olmayan bölgelerde vermiştir. Meselâ, Amerikan Firması CONOCO, yakın bir zamana kadar Limni adasının üzerinde 600 hektar büyüklüğündeki bir bölgede ve İmroz'un batısında petrol aramıştır. Yunan Firması LVO, kuzeyde Midilli'nin batısından Efstratios adasına kadar uzanan ve güneyde Psara'ya kadar devam eden 500 hektarlık bir bölgede petrol aramıştır. TEXACO, Limni çevresinde 1970 yılında arama ruhsatları almıştır. Diğer bir Amerikan Firması (Oceanic Exploration Company, Dallas/Texas) Taşos adası çevresindeki sularda petrol aramak için 1969 yılında ruhsatlar almıştır. 1971 den itibaren bu şirket sondajlara başlamıştır. 1974 Şubatında Yunan Başbakan, Androutsopoulos, Taşos adasının yakınında büyük rezervli ve iyi kalitede petrol bulunduğunu ilan etmiştir. Bulunan yataklar, senelik 9.3 milyon tonluk bir istihsale [takriben günde 180.000 barrel (varil) uygun görülmektedir. Böylece, Yunanistan'ın senelik 8,3-9 milyon tonluk kendi ihtiyacı karşılanmış ve az bir miktar ihracat için kazanılmış olacaktır. İstihsale 1975'in sonlarında, veya 1976 başlarında başlanacaktır. 1974 martında OCEANIC Firması ikinci sondajına başlamıştır.

Ege Denizi tabanındaki petrol yatakları tam olarak araştırılmamıştır. Birinci derecede 180 milyon hektarlık bir sahada, ikinci derecede 250 milyon hektarlık bir sahada petrol ümit edilmektedir. Limni adası çevresinde petrol pek muhtemeldir. Türk ilgililerinin açıklamasına göre 2600 arama sondajı 25 Milyar Türk Lirası 1954 denberi TPAO, tarafından karada yapılan 450 sondaja ilave olarak, bu bölgenin petrol potansiyelini bulmak için gerekecektir.

EGE'DEKİ ANLAŞMAZLIKTA, 13 TEMMUZ 1974 TARİHİNE KADAR OLAN OLAYLARIN GELİŞMESİ

1 Kasım 1973 tarihinde Ege Denizi Kıta Sahanlığında Türkiye'nin verdiği ruhsatların açıklanması üzerine, Yunanistan Hü-

kümeti 7. Şubat 1974 tarihinde Protest - Notası vermiştir. Kısa bir süre sonra da Taşoz adası yakınında petrol yataklarının bulunduğu ilan edilmiştir. *)

1967 Nisan ayındaki askeri darbeden beri, Yunanistan'daki yönetici kuvvetler komşularıyla iyi bir dostluk ilişkisi kurmağa çalışmışlardır. Türkiye'ye karşı 1967 Kıbrıs krizi ile ağırlaşmış olan ilişki, oldukça normale de dönüşmüştü. Yunan Notasında, arka plandaki bu durumun değerlendirilmediği gözükmekteydi ve ona sonraki gelişmelerde eklenmiş oldu; basında, Şubatın ikinci yansında, Yunan Notasına büyük ehemmiyet verildi.

Yunanistan'ın protestosuna karşı Türk Hükümeti 27 Şubat 1974 tarihinde detaylı bir cevap verdi. Bunu müteakip devamedegelen tartışmalarda **Türkiye daima Ege Kıta Sahanelığı konusunda ikili görüşmelerin yapılması üzerinde durmuştur.** Yunanistan, buna karşılık Yunan hava sahasının Türk uçaklarına kapatılmasıyla cevap vermiştir.

28. Mart'ta, Ege'de yapılan NATO manevrasında, Yunanistan'ın İleri sürdüğüne göre bir olay ceryan etmiştir. İddiaya göre. Türk bombardıman uçaklar* Ege Denizinin kuzeyindeki hedeflere hakiki patlayıcı maddelerle atış yaparak manevra yapmak istemişler; fakat Yunan avcı uçakları tarafından geri dönmeğe mecbur edilmişlerdir. Yunanistan, Napolo - Nato Karargâhını haberdar ederek, Yunanistan hava sahasının Türk uçaklarına yasaklanmasının, Nato emrine verilmiş uçaklarıda kapsadığını bildirmiştir. *Bunun* üzerine Nato, Türkiye'den Karadeniz'deki hedeflere uçuş yapılmasını İstemmiştir. Bu olaydan sonra, Ege'deki NATO Manevrası iptal edilmiştir.

Müteakip haftalarda İki ülke arasındaki gerilim gittikçe artmıştır. Yüksek rütbeli

* **Tercümanın açıklaması** : Türkiye'nin Ege Kıta sahanlığı İle Taşoz'daki petrol yatakları konusu arasında, hak iddiasından doğan herhangi bir tutum asla mevcut değildir. Yabancı basın, genellikle durumu bu konuda yanlış yansıtmaktadır.

Yunan subayları Türk sınırındaki ve ülkenin kuzeyindeki askeri birlikleri teftiş etmişlerdir. Yunan birlikleri muhtemelen alarma geçirilmiştir. Yunan gazeteleri Türkiyenin on iki adayı işgale hazırlandığı haberini yayınlamışlardır. Türk Milli Savunma Bakanı Işık, Türkiye'nin, esas olarak, Yunanistan'la olan anlaşmazlığının dostlukla çözümlenmesini istediğini, fakat gerekirse haklarını müdafaa edeceklerin ve duruma göre askeri bir çatışmanın doğabileceğini bildirmiştir.

İki devlet arasındaki gerilimler, diğer taraftan Nikozya'da yapılan Anayasa görüşmelerini de etkiledi; Nisan ayı başında, Kıbrıs anlaşmasını İmzalamış olan Türkiye ve Yunanistan'ın da katıldığı görüşmeler, çıkmaza girdi ve ilerideki bir tarihi tesbit edilmeden dağıldı.

6 Nisan tarihinde, Fransa Cumhurbaşkanı Pompidu'nun Paris'te yapılan cenaze töreninde, Türkiye Başbakanı Ecevit ve Yardımcısı Erbakan ile Yunan Dış İşleri Bakanı Tetenes arasında kısa bir görüşme yapılmıştır. Bildirildiğine göre, anlaşmazlığın dostluk içinde çözümlenmesine dair bir fikir birliği olmuştur. Daha sonra Ecevit, anlaşmazlığın tamamiyle teknik olduğunu ve onun politik şekle sokulmasına bir sebep olmadığını ve Türkiye'nin dostça çözümü diğer bütün çözüm yolları yerine tercih ettiğini bildirmiştir. Hükümet taraftarı Yunan gazetelerinde İse, ülkenin almakta olduğu güvenlik tedbirlerinin yanı sıra, görüşmelere Yunanistan'ın taraftar olmadığı yayınlanmıştır.

9. Nisan'da, yabancı basın, her iki tarafında gizlice askeri kuvvetlerini alarma geçirdiğini; Yunanistan'ın Ege Denizindeki askeri kuvvetlerini ve devriye gemilerini artırdığını, Türkiye'nin ise, Trakya'ya Tank birliklerini kaydardığını bildirmişlerdir.

Birkaç gün sonra Yunan Hükümeti kendi gazetelerine Türkiye ile olan tartışma üzerine haber yayınlanmasını yasaklamıştır. Yalnız bu konuda resmi Yunan görüşlerinin yayınlanmasına müsaade edilmiştir. Resmi kaynakların görüşüne göre, böylece Yunan efkârı umumiyesinin yatıştırılması sağlanmış olacaktır. Gerçekten müteakip günlerde gerek Türk ve gerekse Yunan basınında, her iki ülke arasındaki tartışmalı konularla ilgili bir yumuşama müşahade edildi. Hatta ayın ortalarında, bir Yunan Gazetesinde, Türk Başbakanı Ecevit ile yapılan bir görüşme yayınlandı. Ecevit, Ege Denizinin bir sulh denizi olması gerektiğini belirtmekte ve her iki ülke arasındaki dostluğun gerek coğrafik ve gerekse tarihsel yönden bir ihtiyaç olduğuna işaret etmekteydi.

Türkiye tarafından dalma müzakere tekliflerinin gelmiş olmasına rağmen, Yunanistan tarafından buna gerçek bir yaklaşma mevcut değildi.

Diğer taraftan Yunanistan, tartışmanın dostane çözümüne kadarda, tartışmalı bölgede Türkiye'nin arama faaliyetlerinin durdurulmasını istiyordu. Bunun üzerine Türkiye, Ege'de aramalara derhal başlayacağını bildirerek reaksiyonunu gösterdi.

Nisan ayı sonunda, daha önce bildirilen, Ankara İstanbul ve Adana'daki manevralar yapıldı. Mayıs ortalarında, karşılıklı olarak balıkçı kayıklarının kovalanması ceryan etti. Bildirildiğine göre Yunan karasularının 3 deniz mili ötesinde bulunan bir Türk balıkçı motoru, Yunan devriye motorları tarafından ateş açılarak geri dönmeğe mecbur edilmiştir.

Tartışmaların bu safhasında, Türkiye kendi görüşüne destek olmaları için arap ve islam dünyasında destek aramağa başladı. Bu yöndeki en mühim hamle olarak Türk Başbakan Yardımcısı Erbakan'ın Suudi - Arabistan'a yaptığı 26 Nisan - 1 Mayıs tarihleri arasındaki ziyaret, her ne kadar ekonomik işbirliği konusuyla ilgili olmasına rağmen, görülmektedir.

İslam ülkeleri Dış İşleri Bakanlarının 14-16 Haziran tarihleri arasında Kuala Lum-

pur-Malezya'da yaptıkları 5. Konferansta, Türk delegesi İsmail Erez, toplantının dikatini Ege'deki tartışmada Türkiye'nin tutumuna ve Kıbrıstakl Türk azınlığı sorununa çekmeğe çalıştı.

Ancak 3 ay geçtikten sonra, Yunan Hükümeti, Türkiye'nin 27 Şubat tarihli cevabı Notasında 24 Mayısta cevap verdi, iki gün sonrada Yunanistan Dış İşleri Bakanı Tetenes, Yunanistan'ın görüşmelere hazır olduğunu bildirdi. Fakat görüşmenin zamanı ve hangi seviyede yapılacağı üzerinde hiçbir şey açıklanmadı. Tetenes'in yaptığı bu açıklamada önce, Vaşington'da Pentagon'un haberdar edildiği ve şayet Türkiye Ege'deki taleplerinden vazgeçmeyecek olursa Yunanistan'ın hakkını müdafaa edeceği ve askeri yollara baş vuracağına bildirildiği duyuldu. Bir harbi önlemek için, durum aydınlanana kadar ve Türkiye'yi direnmesinden vaz geçirmek için Amerika Birleşik Devletlerinin. Akdenizdeki Amerikan filosunu bir Yunan Limanında bulundurmağa söz vermiş olduğu haberi yayıldı.

Amerika Birleşik Devletlerine, (Amerikan Akdeniz filosu için] kayıtsız şartsız üsler vermiş olan (mesela Pire Umanı) Yunan askeri hükümeti ile Amerika arasında iyi dostane bağlılıklar gözükmekteydi. Buna karşıt, Türkiye'de A.B.D. arasındaki ilişki bilhassa son aylarda çok soğumuştur. Bunun nedeni, 1971 de A.B.D. tarafından Türk Hükümetince yasaklanması istenen ve 1973 te yürürlüğe giren, haşhaş ekiminin yasaklanmasının, Mart 1974 de Türkiye tarafından yürürlükten kaldırılması olmuştur. A.B.D. derhal karşıt tedbir olarak, Türkiye'ye yapılacak 20 milyon dolarlık ekonomik yardımı durdurmuştur. 6 Haziran'da Ankara'daki Amerikan Büyükelçisi Macomber, hükümeti ile görüşmek üzere Vaşington'a geri dönmüştür. Bunu müteakiben, çok kısa bir süre sonra, Amerikan Senatosu, Türkiye dahil haşhaş eken diğer ülkelere 1. Ocak. 1975'ten itibaren Askeri ve Ekonomik yardımın kesilmesini Öngören kanun tasarısını kabul etmiştir.

Tetenes'in Yunanistan'ın görüşmelere hazır olduğunu bildirdiği anlarda, Türk gazeteleri adalardaki Yunan askeri kuvvetlerinin cephane ile takviye edildiği ve Yunan devriye motorlarının roketlerle donatıldığı haberlerini yayınladılar. Atina'da tehlike anında yapılacak karartma ile ilgili tedbirler yayınlandı.

27 Mayıs tarihinde Türkiye Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Kayra, Türkiye'nin Haziran sonlarında arama sondajlarına başlayacağını ve Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Oşinografi Dairesine alt Çandarlı gemisinin, Limni'nin batısında manyetik ve sismik etüdler yapacağını; ayrıca Amerikan firması olan (Geophysical Survey Inc.) ile de Haziran ortalarında başka araştırmalar yapmak için anlaşma yapıldığını bildirdi.

Türk araştırma gemisinin denize açılması haberi üzerine, Yunanistan askeri birliklerini alarma geçirdi. Selanik'te Mikrahava üssünde bulunan Fantom - Avcı uçakları hazır vaziyette tutulurken, başka hava filolarında Trakya'ya sevk edildi. Yunanistan'ın aldığı bu tedbirler, Türkiye'nin de İstanbul'daki 1. Orduyu hazır duruma geçirmesine sebep oldu; Trakya'da Meriç ağzında askeri birliklerin hareketleri oldu. İlave olarak Türk Deniz Kuvvetlerinden 53 gemi, hava ve kara kuvvetleri ile müştereken Ege'de büyük bir manevra yaptı; bu manevrada toplam 15 000 asker bulundu.

Bildirildiğine göre, NATO - Yüksek kumandasına daha önce haberdar edilmiş olan, bu büyük gösteri mahiyetindeki Türk Manevrasının ertelenmesi için, Amerika'nın Ankara Sefiri 29 Mayıs'a kadar çaba harcamıştır.

Türkiye Başbakanı Ecevit'in açıklamasına göre, Deniz Kuvvetleri araştırma gemisi Çandarlı, daha önce Yunanistan'ında yaptığı gibi, yalnız normal bilimsel araştırma yapmıştır.

Bu nedenle, Yunanistan'ın askeri hazırlığının tamamen yersiz olduğu ileri sürülmüştür. 1010 tonluk deniz araştırma gemisine, 4 deniz attı ve 4 mayın tarama gemisi refaket etmiştir. Aynı anda yapılan manev-

raların gayesi, açıkça Türkiye'nin Yunanistan'a gözdağı vererek ve uyararak, görüşmelere oturmasını sağlamak için yapılmış bir denemedir.

Yunanistan, Türk manevrasını uçaklarla gözlemekle yetindi ve Çandarlı'yı takip etmeğe karar verdi (muhtemelen, Yunan politikacıları, A.B.D. tarafından, müzakereler başlamadan önce Türkiye'nin tutumuna bir reaksiyonda bulunmamağa zorlandı.)

Mayıs sonunda, yani aynı zamanda, İzmir'de NATO - Güney Doğu Kara Kuvvetleri komuta toplantısı yapıldı ve bu toplantıya büyük bir Türk Komuta Heyetine karşı oturan Yunan subayları da katıldı.

Çandarlı, bir hafta sonra, 4 Mayıs'ta Midilli açıklarında çalışmalarını bitirdi ve İstanbul'a döndü. Daha sonra açıklandığına göre, TPAO'nun yaptığı anlaşmayla Ege Kıta Sahaneliğinde arama yapacak olan G.S.I. Şirketinin gemisi gelene kadar, harekete hazır vaziyette bekletileceği bildirildi.

Çandarlı'nın dönüşüne müteakip, Türkiye ve Yunanistan arasında Büyük Elçiler mertebesinde yürütülen diplomatik görüşmeler kesildi. 5. Haziran'da Yunan ikinci notasına cevap olan Türk ikinci notası gönderildi. Bir gün sonrada Türkiye Cumhuriyeti Resmi Gazetesinde Bakanlar Kurulu'nun, TPAO'ya Ege Kıta sahanlığı üzerinde verdiği 4 Ruhsat sahası ilan edildi, (daha önce verilen 27 sahaya ilave olarak). Nota'nın verilmesiyle, ruhsatların ilan edilmesinin aynı zamana getirilmesinin bilinerek yapıldığı ve gayenin, Nota'da önerilen müzakerelerin ön şart olmaksızın yerine getirilmesine dikkat çekilmek istendiği intibaini vermektedir.

Olayların yanı sıra Haziran başında, Türkiye Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Sancar'ın A.B.D. ne kısa bir ziyaret yaptığı öğrenildi.

14 Haziran'da Atina'daki Türk Büyükelçisi Kâmuran Gürûn'e Midilli açıklarında araştırma yapmış olan Deniz Kuvvetlerinin Çandarlı gemisinin faaliyeti ile ilgili Yunan resmi protesto notası verilmiştir. Yunanis-

tan bu notasında, ÇandarlıYım yaptığı araştırmaların Yunan kıta sahanlığına tecavüz olduğunu ve Cenevre Sözleşmelerine göre bu bölgenin Yunanistan'a ait olduğunu İleri sürmüştür. Türkiye bu notanın verilmesine hayret ettiğini, zira notanın faaliyetin hitamından 10 gün sonra verildiğini ve diğer taraftan Ottawa'daki NATO konferansından sonra bir araya gelmeleri katiyet kazanmış olan Türk Dış İşleri Bakanı Güneş ve Yunan Dış İşleri Bakanı Tetenes'in buluşacağı bir zamana isabet ettiğini açıklamıştır. Muhtemelen notanın gayesinin Türkiye'den arama ruhsatları ve arama görevi almış olan yabancı firmaları yanıltmak için verildiği şüphesi ileri sürülmüştür. 19 Haziran 1974 tarihinde -Financial Times» Dergisinde yayınlanan bir haberde : Amerikan Hükümetinin «Geophysical Survey IncVe, TPAO adına arama yapacağı sahanın Yunanistan ve Türkiye arasında ihtilafli olduğunu bildirmiş olduğu ve aramaya girmemesini resmen ihtar ettiği yayınlanmıştır. Aynı haberde ayrıca, Amerikan Hükümetinin ilgili bütün firmalara bütün bölgedeki faaliyetlerinde anlaşmazlıkla ilgili gelişmeleri dikkat¹ takip etmelerini İstemiş olduğu belirtilmekteydi.

Haziranın ilk yarısında, Türk Hükümeti ile Milletlerarası petrol şirketlerinden Mobil ve BP arasındaki anlaşmazlıkta en had safhaya ulaştı ve bunun neticesi olarak Türkiye'de belirli bir akaryakıt sıkıntısı baş gösterdi. ATAŞ - Rafinerisinin hisse senetlerinin % 68'e sahip olan her İki firmada petrol ithalatçısı olarak mühim rol oynamakta ve bu rafineride ithal edilmiş petrol İşlenmektedir. Bu anlaşmazlık 1973 yılından beri devamedegelmekteydi. Petrol flatlarındaki artış nedeniyle, bu firmalar ithal ettikleri petrolünde fiyatın varil başına 11,70 dolara çıkarılmasını talep etmişlerdi. Senenin başında Türk Hükümeti petrol fiyatını varil başına 5,3 dolardan 9 dolara yükseltmişti ve Mobil İle BP'ye 9,80 ve 9,90 dolar'a İthal fiatı müsaade etmişti. Nisan başında her İki firmada, Mobil İçin 11,02 dolar ve BP İçin 11,10 dolar/varil, talep etmişlerdir. Türk petrolü nüde bu fi atlarda satın almayı önermişlerdir. Türkiye Fiat Kontrol

Komitesi bu talebi haksız bularak red etmiştir. Haziran başında, bu firmalar ATAŞ - Rafinerisinin istihsalini üçte birden fazla olmak üzere günde 887.000 varilden 55.000 varile düşürmeğe karar vermişlerdir. Aynı zamanda Mersin'e şevki gerekli petrol tankerini İtalya'ya çevirmişler ve böylece Türkiye'ye yaptıkları ithalatı da durdurmuşlardır.

Sebeup olarakta Çandarlı'nın Ege'de bulunuşu ile ilgili karışık ortamı ileri sürmüşlerdir. Türkiye kaynakları tarafından, bu alınan tedbirlerin «yanlış zamanda seçilmiş, yanlış kararlar» olduğu yorumlanmıştır. Türk Petrol Kanunu'na göre, herhangi bir nedeni haklı bir şekilde olmaksızın ve gayesinin ne olduğu saptanmayan işletme yönetiminin mevcudiyeti halinde, kademeli olarak 270 gün İçinde Tesislerin devletleştirilmesi ön görülmektedir. Buna dayanarak Türk Hükümeti, 15 gün İçinde rafineri normal İstihsale geçmediği ve Petrol İthalatını tesbit edilen flatlar İçinde yerine getirmediği takdirde Rafineriyi devlete ait olan petrol ofise devredeceğini bildirmiştir. Bunun üzerine, devletleştirme tehdidine karşı, bütün istihsalı durdurma yoluna baş vuracakları karşı tehdidini açıklayan firmalar; sürenin bitiminden bir gün Önce, 17 Haziranda, tam kapasite İle istihsale geçeceklerini ve Türkiye'nin İleri sürdüğü flatları uygulayacaklarını bildirmişlerdir. Ayrıca birkaç gün sonra 40.000 ton ham petrolünde ithal edileceğini bildirmişlerdir. Firmaların sonradan yaptıkları açıklamalara göre, mesele sadece ekonomik nedenlerden doğmuştur.

Türkiye'nin kıta sahanlığı sorununa verdiği ehemmiyeti tebarüz ettirmek için, 17 Haziran tarihinde, Türkiye Cumhurbaşkanı Korutürk, ülkenin batı vilayetlerini geziye çıkmış ve Ayvalık'ta Deniz Kuvvetlerinin bir mayın döşeme gemisine binmiştir; Türkiye Genel Kurmay Başkanının refakatinde İstanbul'a dönüşü esnasında, Türk Deniz ve Hava Kuvvetlerinin, tartışmalı bölgede yaptıkları manevrayı izlemiştir. Güvenlik tedbiri olarak bütün Türk Silahlı Kuvvetleri bu arada alarma geçirilmiş bulunmaktaydı. Ma-

mafih, Cumhurbaşkanının seyyahati olaysız bir şekilde sonuçlandı.

Korutürk Türkiye'nin Ege bölgesinde gezisini yürütürken (22 Haziranda Ankara'ya dönmüştür). Otava - Kanada'da NATO - Konferansı başlamıştır. Konferans bitiminde, 19 Haziran akşamı Dış İşleri Bakanları Güneş ve Tetenes, Türk Sefaretinde, gtzî olarak 4 1/2 saatlik bir görüşme yapmışlardır. (Daha önce NATO - Genel Sekreteri Joseph Luns, her iki" ülkeden de anlaşmazlığa suthcu bir çözüm aramalarını istemiştir).

Her iki bakanın konuşmasına müteakip yayınlanan müşterek bildiriye, toplantının dostane ve açık bir atmosfer içinde geçtiği ve genel problemlerin görüşülmesi yanı sıra anlaşmazlığa da değinildiği açıklanmıştır. Buluşmanın bu tip konferanslar sonunda yapılan normal bir buluşmadan başka bir şey olmadığı âa tebarüz ettirilmiştir.

Dış İşleri Bakanlarının buluşmasına müteakip, her iki ülkenin Başbakanlarının, Organizasyonun 25. Yılı nedeniyle Brükselde İmzalanacak NATO - Deklarasyonu nedeniyle, görüşmek üzere bir araya gelecekleri ortaya çıkmıştır.

Cumhurbaşkanı Korutürk'ün İzlediği, Ege Denizindeki Türk Manevrasını; 15-30 Haziran tarihleri arasında yapılması ön görülmüş. Yunan Manevraları takip etmiştir, 22 Haziranda Türkiye bu manevraların milletlerarası ve kendi deniz tarifliğini inkitaya uğrattığı gerekçesiyle, Yunanistan'ı suçlamıştır. Fakat resmi bir protesto notası Türkiye tarafından verilmemiştir.

Yunanistan, muhtemelen böyle bir manevra ile Ege Denizinin kapalı bir Yunan denizi olduğunu göstermek istemiştir.

Türk Başbakanı Ecevit ile Yunan Başbakanı Androusoyoutos'un buluşması, ön görülen tarihten bir gün sonra, 26 Haziranda gerçekleşti. (Neden olarak Yunan Başbakanının NATO - Törenine geç gelmesi gösterilmiştir.) Bu en yüksek seviyedeki görüşmeye 1967 yılındaki Yunan askeri darbesinden sonra, Yunan ve Türk Başbakanları arasındaki ilk buluşmaya bağlanmış ümitler çok yüküktü.

Yunanistan'ın arzusu üzerine görüşme tarafsız bir ortam olan NATO - Genel Karargâhında, bir yerde yapıldı. Toplantıya iştirak edenler içerisinde her iki ülkenin Dış İşleri Bakanları ve Türkiye'nin Atina'daki Büyük Elçisi Kâmuran Gürün'de vardı. 3,5 saat devam eden Zirve Toplantısının detaylarını, dünya, ancak her iki başbakanın *basma yaptı*ğt daha sonraki açıklamalardan Öğrenebildi.

Ecevit yaptığı açıklamada :

Yalnız, anlaşmazlığın diplomatik yoldan hal edilmesi hususunda mutabakata varılmış olduğunu belirtmiştir. Ecevit, Yunan Başbakanına ayrıca her iki ülke arasındaki anlaşmazlıkların, şimdi ve ilelebet nasıl çözümlenebileceğini kapsayan yazılı bir teklifte verdiğini; Türkiye'nin, iki alt komiteyi kapsayan müşterek bir Komitenin kurulmasını teklif ettiğini de söylemiştir. Bir Alt Komitenin Kıta Sahaneliği sorununun ve diğeri alt komitenin azınlıklar sorunu ile meşgul olmasının Önerildiğini ve her iki alt komitenin, her iki ülke için kabul edilebilecek, her ff ülkenin haklarını serbest bir şekilde bağdaştıran çözümleri saptamaya çalışması istendiğini tebarüz ettirmiştir.

Yunanistan tarafının, bu teklifi alışı gelmiş ve yersiz olarak reddettiğini söylemiştir. Yunanlıların görüşüne göre, normal diplomatik yolların anlaşmazlığın çözümüne yeterli kabul edildiğini belirtmiştir. Şimdiye kadar bu yolun, Türkiye'nin görüşüne göre az bir şans göstermiş olduğunu belirtmiştir. Bu nedendir ki, Türkiye'nin Milletlerarası hukuku Türk anlayışı İçinde uygulayarak, hukuken hakkı gördüğü bütün taleplerini sulhcu sınırlar içinde takip edeceğini tebarüz ettirmiştir. Bu meyanda Ege Denizindeki araştırmaların devam edeceğine de işaret etmiştir. Askeri veya askeri *o)mayan* saldırgan bir politikanın Türkiye tarafından takip edilmeyeceğini bildirmiştir.

Brüksel dönüşü, Yunan Başbakanı, nadiren yaptığı basın konferanslarından birini 30 Haziran tarihinde yapmıştır. Bu basın konferansında Başbakan : Halihazır krizin yaratıcısının Türkiye olduğunu ve Türkiye'nin çeşitli sebeplerle güçlükler yarattığını,

sükûnet içindeki gerçeği tehlikeye sokan tehditler savurduğunu ileri sürmüştür. Brüksel'de yalnız [NATO - Partnerleri arasında da zıtlaşmanın yararsızlığı] hususunda mutabakata varıldığını söylemiştir. Türkiye'nin yaptığı Komite ve Alt Komite kurulması tekliflerini, sonunda kararın yine Başbakanlara ve Dış İşleri Bakanlarına bırakılmasını ön gördüğü için, değersiz ve hiçbir şey ifade etmeyen bir teklif olarak gördüğünden red etmiş olduğunu sözlerine ilave etmiştir.

Açıklamasının diğer bölümlerinde şu noktalara değinmiştir : Yunanistan tarafından Brüksel'de yapılan tekliflerde ilkin her iki tarafın toplumlarının görüşlerinin sükûna kavuşturulması ve bu müddet içerisinde küçük problemlerin ele alınmasını, Türkiye'nin teklifindeki gayenin, meselâ milliyet sorununu halihazırda çözümleyen Lozan Barış Sözleşmesini, yürürlükten kaldırmak olduğunu ileri sürmüştür. Ege'de petrol bulunmasının, bu Sözleşmeyi değiştirmeyi gerektiren bir sebep olmadığını sözlerine eklemiştir.

Yunanistan'ın bu red edici tutumu üzerinde çeşitli ihtimaller ileri sürülmüştür: - Bir sebep olarak, iç politikada karşılaşılan güçlüklerin başka yöne kaydırılmaya çalışılması; — Yunanistan'ın hava üstünlüğünü sağlayana kadar oyalama taktiği uygulaması ve ancak ondan sonra güçlü bir müzakere pozisyonuna sahip olarak masaya oturmak istemesi ki, halihazırda Fransa ve A.B.D. ile büyük miktarlarda harp uçağı satın almak için yapılmış anlaşmalar bunu desteklemektedir; - Ve en isabetli gözükken motif ise, Yunanistan'a göre Ege ve Milliyet sorununun halihazırda açık olarak çözümlenmiş olduğu noktasında, toplanmaktadır.

Komitelerin kurulmasıyla, problemler bir hukuki teşkilât bünyesine girecek (Institüföalisierung), ve böylece Türkiye'nin taleplerine hak tanıyıcı bir durum kapsama alınmış olacaktır.

Muhtemelen, bir araya gelen birçok faktörler, Türkiye'nin teklifinin reddine yol açmıştır.

Brüksel'de, müzakere imkânlarının ortadan kalkışı sonucu, Türkiye büyük bir politik aktivite gösterdi. Türk Büyük Elçileri

akredite oldukları ülkelerin Hükümetlerine, Türkiye'nin görüşünü izah eden Notalar tevdi ettiler.

Temmuz başında, Atina'daki Türk Sefaretinde bir olay cereyan etti. Yunanistan'ın resmi izahına göre, Türk Basın Ateşesi, ülkenin hükümetinin yüksek şahısları hakkında uygun olmayan bir tarzda kritik yapan bir açıklamayı bir Yunan gazetesine göndermiştir. Yunan Dış İşleri Bakanı, basın ateşesinin göndermiş olduğu bu açıklamanın muhteviyatını protesto etmiş ve 5 Temmuzda Basın Ateşesi derhal ülkeyi terk etmek üzere «persona non grata» ilan edilmiştir. Türk Sefirinin özür dileyen açıklamasında, Basın Ateşesinin ne Türk Hükümetinin ve nede Sefaretin bilgisi olmaksızın kendi inisiyatifini ile hareket etmiş olduğu belirtilmiştir.

8 Temmuzda, Türkiye'de TPAO'ya, Ege Denizinde, 4 blok halinde yeni arama ruhsa satları verildiği ilân edildi. (18 Temmuz tarihli Resmi Gazetede resmen yayınlandı.) İki gün sonrada Türkiye, Yunanistan'ın Çandarlı Gemisinin Midilli açıklarında yaptığı çalışmaya itiraz eden notasına cevap verdi. Nota'da Yunanistan'ın protestosuna itiraz edilmekte ve Türkiye'nin Arama Çalışmalarına başladığı bildirilmektedir.

11 Temmuz tarihinde, uzun zamandan beri geleceği bildirilen Geophysical Survey'e alt Araştırma Gemisi «Carriabean Sea» İstanbul Limanında demirlendi. Bu ana kadar, geminin Ege Denizi yerine, muhtemelen Marmara'da veya Kara Denizde mi çalıştırılacağına henüz karar verilmemişti...

13 Temmuz 1974 tarihinde Kıbrıs Cumhurbaşkanı Makarios'un askeri bir darbe ile devrilmesi sonucu, tamamiyle değişik bir durum ortaya çıktı. Türk - Yunan tartışmasının ağırlık noktası yer değiştirdi. Bu andan çok kısa bir süre önce, mesele 6 ve 7 Temmuz tarihlerinde Yunan Dış İşleri Bakanının istifası; diğer taraftan Türk Genel Kurmayının ve yüksek rütbeli subaylarının Kıbrıs olayları sonucu yoğun bir şekilde askeri birlikleri denetlemeleri, Ege'deki tartışmadan ziyade, bambaşka yönlerden analizi gerekecek hususlardır.